

JAUME SERRA HUNTER I LA HISTÒRIA DE LA FILOSOFIA

97

Marta VIDAL LAÍNEZ

Si hem de fiar-nos del testimoni dels qui el conegueren bé (Josep Carner, Jordi Maragall...), a on millor encaixà Jaume Serra Hunter, dins les diferents activitats universitàries i polítiques que portà a terme, fou en la seva càtedra d'Història de la Filosofia de la Universitat de Barcelona. Allà desplegà una intensa activitat que durà des de l'any 1914 —en què es va crear aquesta càtedra— fins als anys de la guerra civil, que clausuraren definitivament (morí el 1943) la seva actuació universitària. Va ser a la Universitat on instaurà un Seminari d'Història de la Filosofia i on impartí diferents cursos —de vegades clandestins— per tal d'afecionar els joves a l'estudi dels filòsofs clàssics.

Tot seguit presentem al judici del lector actual la síntesi del pensament de Serra Hunter sobre la Història de la Filosofia.

LA HISTÒRIA ÉS UNA CIÈNCIA

Per a Serra Hunter la Història pot arribar a ésser ciència perquè «no és una successió casual o arbitrària que exclogui tota mena de motivació racional»¹. La dificultat amb què es troba l'historiador en voler reconstruir un fet històric —o un pensament passat— és la seva separació de l'actor pel temps i per l'espai, dificultat que s'alleugera gràcies a l'existència d'un fons humà comú.

La Història és una ciència diferent de les abstractes i de les empíriques. L'experimentació i la verificació no hi són possibles; l'estadística, la hipòtesi i la inducció analògica hi tenen, en canvi, una importància preponderant. L'anàlisi de la Història com a ciència vol dir l'abstracció mental d'un fet; la síntesi és la restitució d'una veritat descoberta. Anàlisi i síntesi són les dues funcions essencials del mètode històric.

EL MÈTODE HISTÒRIC

Aquest mètode consta de quatre etapes. La primera és l'*heurística*. Consisteix a cercar el document, base de l'estudi de l'historiador. El document es troba als museus, a les biblioteques i als arxius. Per a completar aquest primer moment cal la recopilació de tota la bibliografia sobre l'assumpte,

i també la tradició i el testimoni, que són mitjans d'introduir l'historiador en el passat que vol conèixer. Aquest primer pas és més difícil com més antiga és l'època objecte d'estudi. Així, amb els filòsofs moderns, aquesta tasca no té complicació. Però si retrocedim a l'Edat Mitjana la interpretació es complica. Concretament hom ha reconegut com a errònia, després del treball de Duhem, la interpretació de Víctor Cousin sobre aquest període. No diguem ja la dificultat d'interpretació dels filòsofs pre-socràtics a partir d'uns fragments.

La segona etapa és la *crítica*, moment de començar a meditar sobre el material recollit. La crítica és externa quan «circumscriu la investigació a l'autenticitat dels documents o a la puresa de les fonts històriques»². La crítica interna (hermenèutica) consisteix a donar sentit i valor als documents preparats per ésser elaborats.

Fins aquí es tenen uns fets fragmentaris que són part d'una realitat que ja no existeix. És així com es presenta la tercera etapa, dedicada a la *síntesi* o reconstrucció mental de la realitat passada. Aquesta reconstrucció substitueix l'experimentació en les ciències d'observació directa. Lligar uns fets amb uns altres és una qüestió molt difícil perquè comporta —altrament d'eliminar l'atzar— de trobar unes connexions que el temps ha esborrat, «i això requereix condicions de prudència i sagacitat»³. Aquesta problemàtica constitueix la relativitat de la ciència històrica, de la qual, però, no és exempta cap ciència. És en aquest moment quan s'han d'explicar les causes dels fets coneguts.

L'última etapa de la recerca és l'*exposició històrica*, que, en la modernitat, tendeix més al rigorisme científic que a l'expressió novel·lada.

LA FILOSOFIA I LA HISTÒRIA DE LA FILOSOFIA: L'ANTI-HISTORICISME

Una vegada exposat el mètode històric veurem on situa Serra Hunter la Història de la Filosofia dins el saber filosòfic. Amb el títol «Prou d'Historicisme»⁴ dedica un assaig a defensar la idea segons la qual la filosofia no s'identifica amb la His-

² *Ibid.*, p. 120.

³ *Ibid.*, p. 117.

⁴ J. SERRA HUNTER, *El pensament i la vida, estímuls per a filosofar*, Edicions del Club del Llibre Català, Mèxic DF 1945, 139 pp., p. 85.

¹ J. SERRA HUNTER, *Filosofia i Cultura* (segona sèrie), Llibreria Catalònia, Barcelona 1932, 214 pp., p. 115.

tòria de la Filosofia, si bé admet que «també és un absurd contraposar la filosofia amb la seva història»⁵. D'aquesta diferenciació sorgeix, com a conseqüència pràctica, l'afirmació de Serra Hunter que l'ensenyament de la filosofia no ha de començar per la seva història. Ho veurem molt clar en llegir les seves paraules:

Sempre hem considerat desorientador aquest criteri. I en la nostra actuació de professors hem pogut constatar experimentalment que ho és. No és per la història per on cal començar la filosofia (...) La filosofia té un contingut; per tant, no cal manllevar-lo a un procés abstracte d'evolució. La primera condició del treball explorador del filòsof és aquesta: enfrontar-se amb els problemes posant en joc els propis mitjans naturals de comprensió⁶.

Aquesta posició de Serra Hunter és un atac a l'historicisme de Benedetto Croce⁷, que resumeix amb aquestes paraules: «La filosofia de l'esperit no pot ésser concretament més que pensament històric»⁸. Serra Hunter considera antiquada aquesta tesi de Croce. Fonamenta la seva opinió en el fet que en la dècada dels quaranta —quan escriu la seva darrera obra: *El pensament i la vida*— la filosofia universitària i extrauniversitària malda per un apropament a la concepció tradicional entesa com a «especulació de l'Absolut, ciència general de l'Univers i nomologia de la conducta moral de l'home»⁹.

Aquesta opinió antihistoricista la defensa ja l'any 1923 a «Idealitat, Metafísica, Espiritualisme». En aquest sentit presenta el sistema eclèctic¹⁰ com l'intent de reduir la filosofia a història, que qualifica d'inútil per la impossibilitat de retornar al pasat tal com fou.

⁵ *Ibid.*

⁶ *Ibid.*

⁷ Es refereix al seu assaig «Le concept de philosophie comme historicisme absolu», publicat a la *Revue de Métaphysique et de Morale* l'any 1940.

⁸ J. SERRA HUNTER, *El pensament i la vida*, p. 96.

⁹ *Ibid.*, p. 97.

¹⁰ L'autor distingeix el sistema eclèctic de «l'actitud eclèctica», que considera necessària per a l'historiador: «l'eclèctisme és insostenible com a sistema, per més que com a actitud o tendència sia expressió d'una tolerància i imparcialitat que ha de guiar constantment a qui analitza les opinions dels altres» («Idealitat, Metafísica, Espiritualisme», extret de *l'Anuari de la Societat Catalana de Filosofia*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona 1923, 17 pp., p. 12).

LA DIALÈCTICA DE LA TRADICIÓ I EL PROGRÉS. LA FILOSOFIA TRADICIONAL

Per a valorar un moment de la Història de la Filosofia és precís de considerar dues formes d'evolució del pensament filosòfic: l'evolució sistemàtica i la històrica. La primera es refereix a tot allò que té a veure amb l'especulació tècnica de la filosofia, és a dir, a la constant revisió a què és sotmesa la reflexió filosòfica. Des del punt de vista de l'evolució històrica s'estudia el pensament filosòfic com a fruit de les tendències socials i culturals de cada moment.

Ensems que hi ha en tota època un comú denominador («una unitat de cultura»¹¹), hi ha també dues forces contràries: una força tradicional i una de progressista que actuen amb la mateixa força en els productes de l'època. Serra Hunter ho expressa amb aquestes paraules:

Sobre els dos pilans incommovibles de la perennitat dels problemes i de la perfectibilitat de l'esperit, va realitzant-se l'evolució històrica¹².

D'aquí es desprèn que la història és dialèctica: el present és la síntesi de la tradició i del progrés. Tradició i progrés són els dos valors primaris de la història.

I és aquí quan fa al·lusió a la filosofia tradicional. Per a Serra Hunter aquesta filosofia no és la negació de l'esperit de progrés, sinó la seva condició. La filosofia tradicional és el material amb què juga el pensador de cada època i hi dona nous caires segons la pròpia individualitat i l'esperit del temps:

Filosofia tradicional hauria de significar tota especulació o orientació pràctica del saber filosòfic que admet valors i principis definitivament establerts en la història del pensament, que formen el nucli de veritats que la Humanitat amplifica i desenrotlla, sempre mitjançant nous punts de vista i sempre en relació amb la consciència social de cada època¹³.

Efectivament, en totes les èpoques hi ha un ma-

¹¹ J. SERRA HUNTER, «Tradició i progrés en la filosofia contemporània», *Conferències filosòfiques de l'Ateneu Barcelonès*, curs 1928-1929, Nagsa, Barcelona 1930, p. 125.

¹² *Ibid.*, p. 119.

¹³ *Ibid.*

teix fons comú i unes veritats perennes. Per aquest motiu l'autor afirma que la raó humana no pot ésser simplement el fruit de l'època, sinó que ha de tenir unes «normes absolutes que serveixin de fonament últim en la polèmica i en la demostració»¹⁴. La història, doncs, malgrat la individualitat de l'historiador, ha d'ésser objectiva.

Per a Serra Hunter la tradició filosòfica és constituïda per dos moments: «La tradició cultural filosòfica comprèn per a nosaltres la filosofia hel·lènica i la cultura cristiana»¹⁵.

L'OPTIMISME HISTÒRIC

Una concepció integral de la Història de la Filosofia acostuma a veure la marxa del pensament com una sèrie no interrompuda d'esforços de la raó humana en la recerca de l'Absolut¹⁶.

Serra Hunter no està d'acord amb la concepció integral, ni en el seu vessant hegel·lià ni en l'escèptic. Per a ell, representar la marxa del pensament per mitjà d'una línia recta és erroni, perquè aquesta marxa «ni és constant, ni és uniforme»¹⁷. Si bé el pensament té moments esplendorosos, també en té de decadència i de restauració.

Amb el que sí que hi està d'acord és que la història tendeix vers l'ideal, bé que a través d'una marxa heterogènia:

Vemos la Filosofía en su historia y descubrimos ser la Historia una marcha hacia adelante, en busca siempre de un ideal, de un estado más perfecto¹⁸.

LA DIVISIÓ DE LA HISTÒRIA DE LA FILOSOFIA

A l'encapçalament de l'article «Filosofia» de l'*Enciclopedia Espasa*, Serra Hunter escriu que el problema filosòfic es pot estudiar des de dos punts de

vista: el sistemàtic i l'històric. Ens dedicarem ara a aquest darrer.

Serra Hunter presenta la divisió de la Història de la Filosofia segons tres autors: Víctor Cousin, E. Alfred Weber i Windelband.

Per a Cousin, la Història de la Filosofia es redueix a quatre sistemes: idealisme, sensualisme, escèpticisme i misticisme. A partir de Cousin sorgeix la interpretació de Reichin-Meldegg¹⁹, segons la qual hi ha un paral·lelisme entre socratism, cartesianisme i kantisme. Seguint aquesta mateixa orientació, Weber divideix en època metafísica i època crítica tant pel que fa a la filosofia moderna com a la grega.

Amb Windelband, neix el mètode monogràfic, que presenta cada període dominat per un filòsof i una escola formada al seu entorn. Aquest mètode el seguirà Kuno Fischer.

Per a Serra Hunter, el mètode més exacte per estudiar la Història de la Filosofia és aquell que la divideix en grans èpoques. Aquesta divisió es porta a terme tenint en compte la ideologia i les condicions culturals. Presenta tres grans períodes: la filosofia antiga (Orient, Grècia i Roma), la mitjana (fins al Renaixement) i la moderna (des del Renaixement fins als primers anys del segle xx).

Després d'aquesta breu exposició només resta presentar el títol de les obres que Serra Hunter dedicà a la Història de la Filosofia i els articles que, sobre aquest tema, escriví a l'*Enciclopedia Espasa*.

BIBLIOGRAFIA SOBRE HISTÒRIA DE LA FILOSOFIA

Segueix l'ordre cronològic.

Importancia de las ideas estéticas de Santo Tomás de Aquino, Imprenta Casa Provincial de Caridad, Barcelona 1899, 16 pp. Discurs llegit a la sessió celebrada en honor del Sant pels catedràtics i alumnes d'aquesta Universitat, Escoles Especials i Institut, el 12 de març del 1899.

«Alguns aspectes de la vida universitària del doctor Llorens i Barba», *Penedès*, 1922. Reedició: *Revista de Catalunya*, març 1926, any III, núm. 21, pp. 288-296.

¹⁴ *Ibid.*, p. 116.

¹⁵ J. SERRA HUNTER, «Idealitat, Metafísica, Espiritualisme», p. 13.

¹⁶ *Ibid.*, p. 35.

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ J. SERRA HUNTER, «Historia», *Enciclopedia Espasa*, 1925, vol. 27, p. 1787.

¹⁹ Es troba a la seva obra *Der Parallelismus der alten und neueren Philosophie*, Leipzig 1865.

Les tendències filosòfiques a Catalunya durant el segle XIX, Tip. Atlas, Barcelona 1925, 31 pp. Discurs d'entrada a l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, llegit el 27 de desembre de 1925. Contestació del doctor Valls i Taberner.

«La vocació filosòfica d'en Crexells», *La Nova Revista*, febrer 1927, vol. I, núm. 2, pp. 114-117.

«Característiques fonamentals de la filosofia d'en Turró», prefaci a *El mètode objectiu* de Ramon Turró, *Revista Monografies Mèdiques*, juny 1927, any II, vol. 2, núm. 12, pp. 9-16.

«L'obra filosòfica de Ramon Turró», *Revista de Catalunya*, setembre-octubre 1928, any V, vol. IX, núm. 51, pp. 209-238. Reedició: *Treballs de la Societat de Biologia*, Publicacions de l'Institut d'Estudis Catalans, vol. IX, 1932, pp. 441-479. Estudi llegit a la Societat de Biologia el 2 de març de 1928.

«El canceller Bacon i la metodologia científica», *Ciència*, febrer 1929, any IV, núm. 28, pp. 525-535.

Sòcrates i la metafísica, Miscel·lània Crexells, Publicacions de la Fundació Bernat Metge, Barcelona 1929, pp. 223-229.

Dos figuras universitarias: Sanz del Río y Llorens i Barba, Madrid, Huelves y Cía. (s.d.), pp. 63-72. Conferència llegida a l'Asociación Española para

el progreso de las Ciencias, a la sessió del 22 de maig de 1929.

Sòcrates, Gràfiques Darius Rahola (Col. «Els clàssics de la filosofia»), Girona 1931, 57 pp. Conferència pronunciada a Girona l'any 1931.

Spinoza, Gràfiques Darius Rahola (Col. «Els clàssics de la filosofia»), Girona 1933, 85 pp. Conferència pronunciada a Girona l'any 1933.

Figures i perspectives de la història del pensament, Polonio i Margelí, Barcelona 1935, 95 pp.

Xavier Llorens i Barba. Estudis i carrera professional. La seva actuació docent, extret dels *Arxius de l'Institut de Ciències*, any IX, fascicle únic, Impremta de la Casa d'Assistència P. Macià, Barcelona 1937, pp. 137-187.

«La cultura filosòfica a Catalunya», *Terra d'Oc*, febrer 1942, núm. 26, pp. 24.

Articles a l'*Enciclopedia Espasa*. Escrits entre els anys 1914 i 1935. Són: Fechner, Fichte, Filosofia, Giner de los Ríos, Gnoseologia, Hamilton, Hartmann, Hegel, Historia, Hobbes, Hume, Kant, Locke, Lotze, Llorens i Barba, Martí d'Eixalà, Nietzsche, Platón, Sabunde, Sanz del Río, Schleiermacher, Schopenhauer, Spinoza, Teoría del Conocimiento, Vives, Wolff i Wundt.